

Szent Borbála a tüzérek védőszentje

Szent Borbála (december 4.) a **középkor egyik legismertebb szentje és vértanúja** Nikomédiában élt a IV. században. A keresztény kultúrában a **tizennégy segítőszent egyike**. Borbála legendáját az Érdy-kódex rögzítette. Neve a pogány jelentésű Barbarus név, azaz a „barbár” szó nőnemű alakja. Nemzetközileg a Szent Barbara névalak közismert (Magyarországon ezt nem használják), míg az ortodox kereszténységben Barbara nagyvértanúként ismert.

Borbála vértanúságának időpontjául a legenda különböző változatai más és más időpontokat jelölnek meg, a 7. századtól azonban tisztelete egyre jobban elterjedt és ma is erős. A hivatalos katolikus naptárból a legendája történeti alapját övező kérdőjelek miatt 1969-ben kikerült, addigra azonban kulturális beágyazottsága annyira megerősödött, hogy kultusza nem szűnik és ezt a katolikus egyház sem ellenzi. Mivel legendája a villámlással kötődik össze, kultusza különösen az olyan szakmákkal forrott össze, amelyek a robbanással, tűzzel valamilyen kapcsolatban állnak. A róla szóló 15. századi francia munkák közül az egyikben neki tulajdonított 13 csoda egy része arra a hitre épült, hogy tisztelői nem halnak meg gyónás és a halottak kenete felvétele nélkül. Gyakran így imádkoznak: „Add meg, ó Urunk, hogy Szent Borbála közbenjárására halálunk előtt részesülhessünk szentségeidben”. Ez a magyarázata annak, hogy a művészek gyakran ábrázolták kezében cibóriumot (áldozáshoz használt kehely) és felette ostyát tartva. A keresztény kultúrkörben, Magyarországon is, gazdag néphagyománykincs kapcsolódik össze nevével.

A legenda szerint Borbála egy gazdag, görög származású pogány apa nagyon szép leánya volt, akit Dioszkorusz gyermekkorától szinte a széltől is óvott. A lányt nem vonzották az e világi javak: a pompa, a gazdagság, de **élénken érdeklődött a szentek élete és a keresztény tanítások iránt**. Apja egy hatalmas tornyot épített Borbálának, ahol pompás lakrészt rendezett be neki, ám idővel ez a börtönévé vált. Valahányszor az apa kereskedelmi útra ment, leányát ebbe a magas toronyba zárta, hogy óvja a kíváncsi kérőktől és a keresztény tanításoktól.

Egy ilyen távollétet ragadott meg Borbála arra, hogy miután már régóta vágyott a keresztségre, fölvetését kérje az Egyház közösségébe. A Szentháromságba vetett hite jeleként a torony falába, amelyen addig csak két ablak volt, vágatott egy harmadikat is. Atyja hazatérve az ablakok számából fölismerte, hogy leánya elhagyta ősei hitét. Emiatt azonnal meg akarta ölni, ám Borbálának sikerült elmenekülnie, mert **a torony fala és a sziklák is megnyíltak előtte**.

A hegyek között egy barlangban rejtőzött, de egy pásztor elárulta atyjának a rejtekhelyet. A pásztor árulásának büntetéseként Isten a bárányait ganajtúró bogarakká változtatta. Ez azonban nem tartotta vissza az atyát attól, hogy leányát a bíró elé hurcolja.

Borbálát a legkülönbözőbb módszerekkel kínozták, de **a kínzások sem törhették meg**, ezért a bíró megfélemlítésül keresztényeket gyötörtetett Borbála szeme láttára a legválogatottabb kínzásokkal. Ám ő kitartott hite mellett és folyamatosan imádkozott, Krisztus azonban erőt öntött lelkébe, hogy ne féljen és elviselje a rá mért büntetést, ezért társnőnek adta mellé Juliannát.

A város kormányzója akkor a megszégyenítés eszközéhez folyamodott: megparancsolta, hogy ruhátlanul pellengérezzék ki a piacon, minden kíváncsi tekintet prédájául. Borbála szüntelenül

imádkozott az Úrhoz és meghallgatásra talált: a földből felszálló köd és az égből leereszkedő felhő úgy beburkolta a testét, mintha teljesen föl lett volna öltözve. Végül **a bíró fővesztésre ítélte** és ekkor történt a legszörnyűbb: az apa, aki korábban esztelen féltékenységgel óvta a leányát, most maga ragadta meg a kardot és fejezte le. **A szörnyű kardcsapás után, mely lánya vesztét okozta Dioszkorusz hazafelé indult, ám testébe villám csapott** és nem maradt belőle más, csak egy maréknyi hamu. Egy Valerianus nevű ember gondoskodott arról, hogy Borbála és a vele együtt lefejezett Julianna teste méltó temetésben részesüljön. **A sírnál pedig hamarosan megkezdődtek a csodák.**

Bár a mondák és történetek nem egységesek, Borbálát apja villám általi hirtelen halála miatt a **készületlen halál elleni oltalmazónak tekintik**, illetve a villámcsapás és tűzvész ellen is kéri oltalmát, ezért a vészharangra rá szokták vésni a képét. Ezáltal lett a **harangok és a harangöntők védőszentje**, de neki ajánlották a hegycsúcsokat és az erődítményeket is. A puskapor feltalálása után, amelyet úgy tekintettek, mint a villám és a tűz egyesült erejét, ez a gyenge és minden erőszaktól távol álló szűz hamarosan a **tűzerek, tűzszerészek, ágyúöntők védőszentje** lett, akik a hirtelen halállal és a súlyos sebesüléssel szemben reméltek tőle védelmet és hozzá imádkoztak az életük megóvásáért. A **középkori városok puskaporos tornyát gyakran nevezték el Szent Borbáláról**, hogy a szent segítsen megóvni a veszélyes anyagot a felrobbanástól. **Védőszentjüknek tekintik a hegymászókat**, akiket útjaikon vihar és villámcsapás veszélye fenyeget, de ugyanígy a **bányászok** is, akik a sűjtőlég veszélyében dolgoznak. Végül a magas torony miatt, melyben raboskodott, s amellyel oly gyakran ábrázolták, a régi **építőmesterek és kőművesek védőszentje** lett.

A gazdag népszokásokból csak egyet említünk a **Borbála-ágot**, ha eleink ágot vágunk egy cseresznyefáról Borbála napján és a szobában vízbe tették, ha a faág karácsonyig kivirágzott, akkor az eladósorban lévő lány közeli férjhezmenetelre számíthatott („a mi szívünkben is kivirágzik a szeretet, ha Krisztus benne él”).

A katonai Borbála nap egyszerre volt **fegyvernemi ünnep és a tűzértisztek avatásának jeles és hagyományos ünnepe**, a legjobbak is ezen a napon kapták meg a **Borbála-serleget** illetve a

díszes **Borbála-kardot**. Ilyenkor került felolvasásra az adott alakulat vagy iskola számára sokat mondó, tréfás verszetet, az ún. **Borbála-tekerecs**, amelynek néhány jellegzetes példányát múzeumok is őrzik.

Összeállította: Farkas Tibor hő. tüzér százados